

“YASHIL” IQTISODIYOTGA O‘TISH - BOZOR IQTISODIYOTIGA O‘TISHNING AJRALMAS QISMI

Xodjayeva Muhayyo Ulmasovna

Qarshi muhandislik iqtisodiyot inistituti o‘qituvchisi

muhayyoolmasovna@gmail.com

Jumanov Bekzod Norboyevich

Qarshi muhandislik iqtisodiyot instituti o‘qituvchisi

jumanovbekzog1989@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqolada iqtisodiyot va ekologiyaning bir – biri bilan o‘zaro chambarchas bog‘liqligi, mamlakatdagi iqtisodiy faoliyatning atrof-muhitga ta’siri natijalari ko‘rib chiqiladi. Mamlakatimiz iqtisodiyoti hamda ishlab chiqarishi natijasida yuzaga keladigan ekologik xavflarni kamaytirish uchun “yashil iqtisodiyot”ga o‘tish afzalliklari hamda Yashil iqtisodiyot har qanday iqtisod nazariyasi sifatida aniq ta’riflanadi va unga ko‘ra iqtisodiyot o‘zi yashaydigan ekotizimning tarkibiy qismi ekanligi haqida so‘z yuritiladi.

Kalit so‘zlar: Iqtisod nazariyasi, barqaror rivojlanish, atrof-muhit, ekologik barqarorlik, ekologik muammolar, “yashil iqtisodiyot”, qayta tiklanadigan energiya, “yashil” o‘tish, “yashil” ish o‘rinlari.

Аннотация: В данной статье рассматривается взаимосвязь экономики и экологии, результаты хозяйственной деятельности в стране на окружающую среду. Преимущества перехода к «зеленой экономике» для снижения экологических рисков, вызванных экономикой и производством нашей страны, а «зеленая» экономика четко определяется как любая экономическая теория, и согласно ей говорится, что экономика является составной частью экосистема, в которой он живет.

Ключевые слова: Экономическая теория, устойчивое развитие, окружающая среда, экологическая устойчивость, экологические проблемы, «зеленая экономика», возобновляемые источники энергии, «зеленый» переход, «зеленые» рабочие места.

Abstract: This article examines the relationship between economics and ecology, the results of economic activities in the country on the environment. The benefits of moving towards a green economy are to reduce the environmental risks caused by the economy and production of our country, and green economy is clearly defined as any economic theory and according to it it states that the economy is an integral part of the ecosystem in which it lives.

Keywords: Economic theory, sustainable development, environment, environmental sustainability, environmental issues, green economy, renewable energy, green transition, green jobs.

Kirish. Avvalo biz ushbu mavzuni kengroq yoritib olish uchun iqtisodiyot haqida ma'lumotga ega bo'lishimiz kerak. Iqtisodiyot – bu tejash, to'g'ri taqsimlash, va to'g'ri yo'naltirish degan ma'nolarda tushuniladi. Yashil iqtisodiyot haqida so'z ochadigan bo'lsak eng avvalo ekologiyani muhofaza qilish, tabiatda atrof muhitni yashillashtirish, insonlar va texnikalardan yetkazilayotgan zararlarni muhofaza qilish, shu bilan birga qayta tiklanuvchi resurslardan oqilona foydalanish, Tabiatdagi ekologiyani muhofaza qilish, bularning barcha-barchasi yashil iqtisodiyotning asosiy maqsadlari hisoblanadi.

Biz bilamizki so'nggi yillarda amalga oshirilgan iqtisodiy islohotlar O'zbekistonning bozor islohotlarining navbatdagi bosqichiga o'tishi uchun qulay shart sharoit yaratdi. Bunday islohotlar O'zbekiston uchun yanada "yashil" bo'lib, iqtisodiyot barqaror bo'lsa, ushbu jarayon yanada foydaliroq kechishi mumkin.

Demak bugungi kunga kelib nafaqat O'zbekistonda balki butun dunyo bo'yicha yashil iqtisodiyotning o'rnini juda katta ahamiyatga ega bo'lib bormoqda. Hususan O'zbekiston hududida sanoat, ishlab chiqarish, koxonalar va texnikalarning modernizatsiyalashda yashil iqtisodiyotning o'rnini juda katta hisoblanadi.

Metodologiya va adabiyotlar tahlili. Yashil iqtisodiyot – bu ekologik xavflarni va ekologik tanqislikni kamaytirishga qaratilgan va atrof-muhitni buzmasdan barqaror rivojlanishni maqsad qilgan iqtisodiyot. U ekologik iqtisodiyot bilan chambarchas bog'liq, lekin ko'proq siyosiy jihatdan qo'llaniladigan yo'nalishga ega.

Mustaqil O'zbekistonimiz "yashil" iqtisodiyotga o'tish sari qadam tashlar ekan, biz bilamizki zero "yashil" o'tish mustaqil jarayon emas, balki bozor iqtisodiyotiga o'tishning ajralmas qismi hisoblanadi. Xorijiy davlatlarda bu o'tishni amalga oshiruvchi "yashil o'sish" iqtisodiy siyosati, Iqtisodiy Hamkorlik va Taraqqiyot Tashkiloti (OECD) tomonidan barcha azolarining uzoq muddatli (2030-yilgacha) rivojlanishi uchun strategik yo'nalish sifatida qabul qilingan.

Agar Iqtisodiy Hamkorlik va Taraqqiyot Tashkilotining tadqiqotlariga ko'ra, mavjud ishlab chiqarish usullari va iste'mol darajasi saqlanib qolsa, 2050-yillarga kelib dunyo o'simlik va hayvonot dunyosi 2000 yilga nisbatan 61 foizdan 72 foizgacha, va bu o'z navbatida 7,5 million kvadrat metr tabiiy maydonni qayta tiklab bo'lmaydigan darajada yo'q bo'lib ketishiga olib kelishi mumkin.

Bundan ko'rinib turibdiki o'z navbatida yashil iqtisodiyotning mamlakat iqtisodi va yangi ish o'rinlari yaratish uchun qanchalik foyda ekanligini isbotladi.

«Jahon banki ishtirokida «Energetika islohotlari uchun innovatsion uglerod resurslarini qo'llash» loyihasini amalga oshirish chora-tadbirlari to'g'risida»gi prezident qarori [imzolandi](#). Unga muvofiq, 2030-yilgacha «yashil iqtisodiyot»ga o'tish va «yashil o'sish»ni ta'minlash dasturida belgilangan vazifalarni amalga oshirish, milliy iqtisodiyot, xususan, sanoatning kam uglerodli rivojlanishini ta'minlash

maqsadida O‘zbekistonda «Energetika islohotlari uchun innovatsion uglerod resurslarini qo‘llash» (iCRAFT) loyihasi amalga oshiriladi. Ushbu maqsadda Jahon banki 46,25 mln AQSh dollari miqdorida mablag‘ ajratadi.

Loyiha 2023-2028-yillar davomida respublika miqyosida amalga oshiriladi. Qarorga ko‘ra 2024-yil 1-iyulga qadar manfaatdor vazirlik va idoralar bilan birgalikda iqtisodiy faoliyat turlarini ekologik jihatdan tasniflash imkoniyatini beruvchi «yashil taksonomiya» tizimi joriy etiladi.

Jahon banki tomonidan o‘tkazilgan tadqiqotlar natijasiga ko‘ra “Yashil iqtisodiyot” ni shakllantirish quyidagi yo‘nalishlarni o‘z ichiga oladi:

- ✓ qayta tiklanadigan energiya manbalarini rivojlantirish;
- ✓ chiqindilarni boshqarish tizimini takomillashtirish;
- ✓ suv resurslarini boshqarish tizimini takomillashtirish;
- ✓ “Toza”, barqaror “yashil” transportlarni rivojlantirish;
- ✓ qishloq xo‘jaligida organik dehqonchilikni rivojlantirish;
- ✓ uy-joy kommunal xo‘jaligida energiya samaradorligini oshirish;
- ✓ ekotizimlarni saqlash va boshqaruv samaradorligini oshirish;
- ✓ “Yashil texnologiyalar”ni yaratish va sotish bozorlarini rivojlantirish.

O‘zbekiston Respublikasining “yashil iqtisodiyot” ga o‘tishiga bir qancha ob‘ektiv va sub‘ektiv omillar sabab bo‘lmoqda, jumladan:

- ✓ xalq xo‘jaligida iste‘mol qilinadigan energiyaning katta qismi qayta tiklanmaydigan tabiiy resurslardan foydalangan holda ishlab chiqarilishi;
- ✓ ushbu resurslarning cheklangan ta‘minoti;
- ✓ sanoatning jadal rivojlanishi natijasida atrof-muhitning ifloslanishi;
- ✓ suv tanqisligi;
- ✓ Orol dengizining qurishi bilan bog‘liq ekologik muammolar kuchaymoqda.

O‘zbekiston so‘nggi o‘ttiz yil ichida Orolbo‘yida atrof-muhitni muhofaza qilish va o‘rmonchilik choralari tufayli iqlim o‘zgarishi oqibatlariga qarshi kurashda sezilarli yutuqlarga erishdi. Biroq yerlarni sug‘orish va ichimlik suvi tanqisligi, elektr ta‘minoti bilan bog‘liq muammolar hamon mavjud, bunga so‘nggi vaqtlarda yuz bergan keng ko‘lamli elektr uzilishlari, misli ko‘rilmagan qum va chang bo‘ronlari misol bo‘la oladi.

Natijalar va muhokama. O‘rganishlar natijasida biz O‘zbekiston Respublikasida tabiatni muhofaza qilish va undan oqilona foydalanish borasidagi asosiy strategik maqsadlar quyidagilar hisoblanadi: Respublikamiz aholisining sihat-salomatligi uchun qulay shart-sharoitlar yaratish, beosferaviy muvozanatni saqlash;

O‘zbekistonning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanish samaradorligi va barqarorligini ko‘zlagan holda tabiiy resurslardan foydalanish, qayta tiklanadigan tabiiy resurslar ishlab chiqarish, chiqindilardan oqilona foydalanish; Orol dengizi muammosi bilan bog‘liq halokatli ekologik – iqtisodiy va ijtimoiy ahvolni yaxshilash, Orol dengizini saqlab qolish maqsadida Orol bo‘yi aholisini normal sanitar sharoitlar, sifatli ichimlik suvi va ozuqa bilan ta‘minlash uchun Markaziy osiyo davlatlari bilan birgalikda qisqa vaqt ichida yagona suv xo‘jaligi siyosatini ishlab chiqish hamda har-bir Respublikaning Orol dengiziga quya oladigan suvi, ya‘ni Orol bo‘yidagi barcha tabiiy ko‘llarni saqlab qolish kabi ishlar rejalashtirilgan.

Xulosa. Biz xulosa qilib shuni aytishimiz mumkinki yurtimizda “yashil” iqtisodiyotga katta e‘tibor qaratish zarur. Resurslardan va qayta tiklanuvchi resurslardan oqilona voydalanish, ekalogiyani zararlar miqdorini kamaytirish va ekalogiyani muhofaza qilish zarur. Yashil energetika va yashil texnologiyani rivojlantirishga katta etibor qaratish zarur.

Lekin, yanada barqaror va “yashil” iqtisodiyotga aylanish uchun mamlakat mavjud ekologik muammolar va iqtisodiy o‘shishni sekinlashtiradigan boshqa xavfli omillar ustida ishlashi kerak.

O‘zbekistonimizning barqaror rivojlanishini ta‘minlashda “yashil iqtisodiyot”ning rolini kuchaytirish borasida quyidagi chora-tadbirlarni ishlab chiqish zarur:

Birinchidan, aholini atrof-muhitning yomonlashuvi sabablari to‘g‘risida axborot bilan ta‘minlashga qaratilgan loyihalarga ustuvor ahamiyat berish lozim.

Ikkinchidan, atrof-muhitni muhofaza qilish sohasida davlat boshqaruvi sifatini oshirish darkor.

Uchinchidan, “yashil” davlat xaridlari siyosatini olib borish orqali ekologik toza mahsulotlar ishlab chiqarish va ishlab chiqarishda “yashil” texnologiyalardan foydalanishni rag‘batlantirish maqsadga muvofiq bo‘ladi.

To‘rtinchidan, milliy iqtisodiyotning energiya salohiyatini oshirishda “yashil” texnologiyalardan samarali foydalanish kerak.

Beshinchidan, iqtisodiyotni modernizatsiya qilish jarayonida “yashil” infratuzilmaga sarflanadigan davlat investitsiyalari hajmini oshirish lozim.

Yuqorida ko‘rsatib o‘tilgan chora-tadbirlarni amalga oshirish orqali biz kelajak avlodlar uchun barqaror rivojlanish asosidagi iqtisodiyotni ta‘minlashga erisha olishimizga shubha qilmasak ham bo‘ladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Порфирьев Б.П., "Зеленая" экономика: реалии, перспективы и пределы роста. - М. Карнеги, 2013.
2. www.unep.org - Birlashgan Millatlar Atrof-muhit dasturining rasmiy sayti
3. www.worldbank.org - Jahon bankining rasmiy ma'lumotlari
4. "O'zbekiston Respublikasi Iqtisodiy taraqqiyot va kambag'allikni qisqartirish vazirligi, Jahon banki, Markaziy Osiyo Mintaqaviy ekologik markazi, 2022-yil. O'zbekistonda "Yashil" O'sish va Iqlim O'zgarishi bo'yicha Siyosiy Muloqotlar Turkumi: Ishlar To'plami. Jahon banki: Washington D.C."
5. 2019-yil 4-oktabrdagi "2019 — 2030-yillar davrida O'zbekiston Respublikasining "Yashil" Iqtisodiyotga o'tish strategiyasini tasdiqlash to'g'risida" O'zbekiston Respublikasi Prezidentining PQ-4477-son qarori
6. Ulug'bek S.O., Xidirov N.G. Real sektor korxonalarini investitsion loyihalarini moliyalashtirishda bank kreditlarining rolini oshirish va kredit riskini hisobga olish masalalari // Science and Education. - 2022. - T. 3. - №. 2. - С. 1482- 1488. <https://openscience.uz/index.php/sciedu/article/view/2693>
7. Xidirov, N. G. I., & Ollonov, O. K. (2022). Kredit riskining tijorat banklari faoliyatiga ta'siri. Science and Education, 3(6), 1265-1269.
8. Xidirov, N. G. I., & Qarshiyeva, M. A. Q. (2022). Islomiy bank xizmatlarini joriy etish orqali tijorat banklarini aholiga xizmat ko'rsatish sifatini oshirish masalalari. Science and Education, 3(11), 1067-1074.
9. Mehmonaliev, A. G. U., & Khidirov, N. G. (2022). Public finance management its modern problems. Science and Education, 3(11), 1075-1080.
10. Yashil iqtisodiyot darslik /A.B.Вахабов, Ш.Х.Хажикабиев Тошкент.: Университет", 2020. -262 б.
11. Bekzod Norboyevich Jumanov [Qishloq xo'jaligi karta va planlarini yangilashda kosmik suratlarning ahamiyati \(Qamashi tumani g'ishtli massivi misolida\)](#) 2022/3/30 International conferences on learning and teaching 261-264 https://scholar.google.com/citations?view_op=view_citation&hl=ru&user=Wp3R0bQAAAAJ&citation_for_view=Wp3R0bQAAAAJ:2osOgNQ5qMEC.
12. Бекзод Жуманов, Сарвар Турайев Қашқадарё вилоятида мавжуд ерларда ўтказилган мониторинг натижалари ва унинг ечимлари (2022 йил 1-январ ҳолатида) 2022/3/15 International conferences on learning and teaching 491-495 https://scholar.google.com/citations?view_op=view_citation&hl=ru&user=Wp3R0bQAAAAJ&citation_for_view=Wp3R0bQAAAAJ:9yKSN-GCB0IC

13. БН Жуманов, ШЛ Азизов [Приоритетные задачи по предоставлению земли сельскохозяйственным предприятиям и эффективному использованию земли](#) 2022 Вестник науки 331-335

https://scholar.google.com/citations?view_op=view_citation&hl=ru&user=Wp3R0bQAAAAJ&citation_for_view=Wp3R0bQAAAAJ:VqipwSGYUEgC

14. БН Джуманов [Процесс и способы повышения активности учащихся в преподавании географии](#) 2022 Вестник науки 18-22

https://scholar.google.com/citations?view_op=view_citation&hl=ru&user=Wp3R0bQAAAAJ&citation_for_view=Wp3R0bQAAAAJ:UeHWp8X0CEIC

15. БН Жуманов, ЖУ Шоназаров [Особенности использования информационных технологий в географическом образовании](#) 2021 Вестник науки 38-43

https://scholar.google.com/citations?view_op=view_citation&hl=ru&user=Wp3R0bQAAAAJ&citation_for_view=Wp3R0bQAAAAJ:u-x6o8ySG0sC